

ГОЛОВАНЬ М. С.

кандидат педагогічних наук, доцент

Державний вищий навчальний заклад

“Українська академія банківської справи

Національного банку України”, м. Суми

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Розкрито педагогічний потенціал кредитно-модульної системи організації навчального процесу як сукупності ресурсів і можливостей щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців: готовність викладачів до формування професійної компетентності в умовах реалізації кредитно-модульної системи організації навчання; підвищення мотивації студента до успішного навчання; організація індивідуально орієнтованого навчального процесу; формування стійких знань і умінь в предметних областях його професійної діяльності.

Раскрыт педагогический потенциал кредитно-модульной системы организации учебного процесса как совокупности ресурсов и возможностей относительно формирования профессиональной компетентности будущих специалистов: готовность преподавателей к формированию профессиональной компетентности в условиях реализации кредитно-модульной системы организации обучения; повышение мотивации студента к успешной учебе; организация индивидуально ориентированного учебного процесса; формирование прочных знаний и умений в предметных областях его профессиональной деятельности.

The pedagogical potential is exposed credit-module systems of organization of educational process as aggregates of resources and possibilities in relation to forming of professional competence of future specialists: readiness of teachers to forming of professional competence in the conditions of realization credit-module systems of organization of studies; an increase of motivation of student is to the successful studies; organization of the individually oriented educational process; forming of proof knowledge's and abilities in subject domains him professional activity.

Постановка проблеми. Для сучасного стану розвитку національної вищої освіти характерні модернізація і реформування, спрямовані на приєднання до Болонського процесу з метою входження в європейський освітній і науковий простір. Реформування системи освіти України для вдосконалення та підвищення рівня якості і задоволення особистісного розвитку людини, її самореалізації є однією з найважливіших соціокультурних проблем. З цією метою впроваджуються сучасні освітні технології, форми і методи організації навчально-виховного процесу. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) щодо здійснення професійного розвитку майбутніх фахівців економічного профілю.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема нових технологій навчання, в основу яких покладено модульний принцип його організації привертала увагу багатьох дослідників. Зокрема, проблемі модульного навчання, рейтингу та системи залікових одиниць присвячені праці А. М. Алексюка, В. І. Бондаря, П. І. Сікорського, О. М. Спіріна, А. В. Фурмана, Н. І. Шиян, П. А. Юцявичене). Питання реалізації кредитно-модульної системи навчання висвітлювали Я. Я. Болюбаш, І. В. Мороз, П. І. Сікорський, М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. Д. Шинкарук та ін. Особливості змісту модульно-рейтингового контролю успішності студентів досліджували, О. О. Безносок, О. Ю. Сидорко М. П. Сукнов.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу відкриває нові можливості в системі вищої економічної освіти. Вона сприяє створенню умов для самореалізації особистості як економічно активного члена суспільства, задовольняє потреби держави у кваліфікованих спеціалістах економічного профілю, зокрема з напрямку “фінанси і кредит”; надає можливість виховувати у майбутніх фахівців цілісне соціально-економічне світосприйняття і сучасний науковий світогляд. У той же час, практичне запровадження кредитно-модульної системи організації навчання випереджає глибокі теоретико-педагогічні дослідження цієї системи, що породжує протиріччя між накопиченим, але не достатньо систематизованим досвідом та недостатньою розробкою педагогічних основ і методології кредитно-модульної системи організації навчання. Тому вивчення педагогічного потенціалу цієї системи необхідне для глибинного розуміння сутності кредитно-модульної системи організації навчання з метою її удосконалення та раціонального впровадження в освітній процес.

Метою статті є з'ясування педагогічного потенціалу КМСОНП щодо реалізації завдань професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, зокрема формування професійної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі професійні знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи при цьому значущість і особисту відповідальність за результати діяльності. Компетентність є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості. Структура професійної компетентності включає п'ять взаємопов'язаних між собою компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий. Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою [1].

Професійна компетентність динамічна; вона передбачає функціонування, тобто постійну зміну та розвиток. Розвиток професійної компетентності передбачає зміну особистості студента у процесі навчальної діяльності, тому він є закономірним процесом розвитку особистості студента.

В основі процесу розвитку професійної компетентності лежить механізм мотивації діяльності. Тому процес формування професійної компетентності з педагогічної точки зору полягає у створенні зовнішніх умов для виникнення, усвідомлення і подальшого саморозвитку студентом внутрішніх прагнень (мотивів, цілей, волі, емоцій) успішного здійснення навчальної діяльності, опанування цієї діяльності.

Розвиток професійної компетентності відбувається у процесі професійно спрямованої продуктивної навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка включає в себе залучення студентів у процес самостійного пошуку і “відкриття” нових знань; опанування нових способів діяльності; завдяки використанню різноманітних форм роботи. Навчально-пізнавальна діяльність може бути творчою, самостійною, а також навчальною, коли викладач керує ходом діяльності. Компетентність може проявити себе в будь-якій з цих діяльностей, але найбільший її прояв припадає саме на творчу діяльність. Навчально-пізнавальна діяльність з елементами творчості вимагає від студента перетворювальної розумової діяльності, в якій задіяно багато мислительних операцій, що становлять основу когнітивного компонента професійної компетентності. Стійке прагнення до поповнення знань і опанування новими способами діяльності можливе лише за

умови, що студент уже володіє певним багажем знань і має уміння їх здобувати. Особливу роль тут відіграє володіння студентом комплексом загальних навчально-пізнавальних умінь, які функціонують у більшості предметів. Операційний аспект навчально-пізнавальної діяльності пов'язаний з мотивацією та пізнавальним інтересом і саме з операційного боку навчання, з активних дій, з оперування знаннями поступають найбільш сильні імпульси, які укріплюють інтерес. Потреби та інтереси відіграють ведучу роль у пізнавальній активності особи, але якщо вони не набули достатнього розвитку, то особа повинна проявити волю, що характеризується прагненням до подолання студентами пізнавальних труднощів і наявністю емоційного настрою, пов'язаного з успішністю учіння, оскільки радість власної інтелектуальної праці, яка пройшла через ряд успішно переборених труднощів, створює бадьорий настрій, почуття потреби і навіть жадоби до знань. Прагненням близькі такі характеристики як потяг, бажання, хотіння. Вони є передумовами, ступенями до стану прагнення. Основою розвитку прагнення є морально-вольові процеси, а емоційні процеси підсилюють і збагачують і мислительні, і вольові процеси.

З'ясуємо педагогічний потенціал кредитно-модульної системи організації навчального процесу щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Під педагогічним потенціалом кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) ми розуміємо сукупність ресурсів і можливостей щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

До ресурсів КМСОНП ми відносимо організаційно-управлінські, нормативно-методичні, інформаційні та педагогічні.

Організаційно-управлінський ресурс КМСОНП передбачає системне визначення всіх основних аспектів організації та управління навчального процесу на основі використання залікових кредитів як міри трудомісткості навчальної роботи та результату освоєння окремих дисциплін навчального плану.

Нормативно-методичний ресурс передбачає розробку і створення нормативно-методичної бази КМСОНП, адаптованої до діючого правового та науково-методичного забезпечення навчального процесу.

Інформаційний ресурс – це інформаційні матеріали, необхідні кожному студенту для ознайомлення з новою системою організації навчального процесу та інститут консультантів (т'юторів) з академічних проблем для надання студентам відповідної консультативної допомоги.

До педагогічного ресурсу ми відносимо активну участь викладачів в організації освітнього процесу за кредитно-модульною системою, удосконалення викладачами навчально-методичного комплексу дисциплін внаслідок переходу до концентрованих форм викладання навчального матеріалу у поєднанні з активною самостійною роботою студентів, за умови регулярних індивідуальних консультацій.

Розкриємо можливості та засоби педагогічного потенціалу КМСОНП щодо формування професійної компетентності студентів.

Педагогічний потенціал КМСОНП як моделі навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових кредитів, обумовлений такими функціями, що реалізуються в процесі навчальної діяльності: пізнавальною (сприяє самоосвітній діяльності; служить засобом актуалізації пізнавально-мислительної діяльності); орієнтаційною (забезпечує формування системи уявлень про цілі, плани, засобах здійснення дій, становленні оцінних суджень і відношень); рефлексивною (сприяє осмисленню набутого досвіду освітньої діяльності – когнітивного, практичного, мотиваційно-ціннісного і умінь самоосвітньої діяльності); спонукальною (визначає характер мотивів, що стимулюють студента до самоосвіти, саморозвитку, самоактуалізації); комунікативною (обумовлює зародження, підтримку, якісне перетворення освітньої діяльності); накопичувальною (означає накопичувальний облік раніше набутих кредитів за всіма рівнями і ступенями вищої професійної освіти). Функції педагогічного потенціалу КМСОНП у своїй сукупності відображують процес формування професійної компетентності студента.

У кредитно-модульній системі навчання студент опановує навчальну програму шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів, а оцінювання якості його навчальних досягнень здійснюється у вигляді поточного та підсумкового модульного контролю за рейтинговою системою. Модульне навчання забезпечує обов'язкове опрацювання кожного навчального модуля, передбаченого в програмі навчання. Воно передбачає чітку структуризацію змісту навчання, послідовний виклад теоретичного матеріалу, забезпечення навчального процесу методичним матеріалом і системою оцінки та контролю засвоєння знань, що дозволяє коригувати процес навчання. Модульне навчання передбачає варіативність навчання, адаптацію навчального процесу до індивідуальних можливостей і запитів студентів.

Виділені особливості дають підстави стверджувати, що педагогічні можливості модульного навчання в цілому полягають у гнучкій побудові освітнього процесу,

змісту дисциплін кожного з блоків; інтегруванні різних видів та форм навчання, доборі найбільш підходящих з них для певної аудиторії студентів, які, в свою чергу, отримують можливість самостійно працювати із запропонованою їм індивідуальною навчальною програмою у зручному для них темпі. Крім того модульне навчання дозволяє подолати фрагментальність навчання шляхом створення цілісної наочної програми і проблемного подання навчального матеріалу модуля. Модульне навчання характеризується адаптивністю, реалізація якого відбивається у специфічних способах організації індивідуально-диференційованого навчання в рамках КМСОНП.

З погляду функціональних аспектів, кредитно-модульна система є основою [2]: індивідуально орієнтованої організації навчального процесу, що надає студентам можливість складання індивідуальних навчальних планів, вільного визначення послідовності освоєння дисциплін, самостійного складання особистих семестрових розкладів навчальних занять; стимулюючої бально-рейтингової системи оцінки результатів навчальної діяльності студентів; формування й постійного розвитку навчальних планів, програм і стандартів змісту освіти; надання викладачам академічної свободи, зокрема, права вільного вибору методики навчання.

Для деталізації результатів навчання з урахуванням основних положень КМСОНП, ефективним є введення бально-рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень студентів, яка є однією із складових заходів щодо інтеграції в європейський освітній простір. Бально-рейтингова система оцінки знань є необхідним елементом модульного навчання, що передбачає оцінку знань в балах за результатами вивчення кожного модуля, кожного виду навчальної діяльності, а також одним із засобів формування професійної компетентності студентів. У рамках реалізації КМСОНП вибирають свою шкалу оцінок. Найчастіше використовують 100-бальну числову (від 0 до 100) та символічну (А, В, С, D, Fx, F) шкалу оцінювання знань студентів [3].

Використання рейтингової системи призводить до змагання у навчальному процесі, істотно стимулює прагнення студентів до набуття знань, що призводить до підвищення якості підготовки спеціалістів. При застосуванні модульно-рейтингового контролю знань зростає систематичність навчальної діяльності студентів та ефективність керівництва нею з боку викладача. Позитивні зміни, які відбуваються у діяльності студентів і викладачів, спричиняють зростання високих оцінок при модульній організації навчання.

На нашу думку, поєднання кредитно-модульної та бально-рейтингової системи мають переваги та значний педагогічний потенціал не тільки у формування професійної компетентності, але й в цілому для всієї освітньої системи, оскільки вони: сприяють прояву індивідуально-особистісних якостей студента; допомагають точніше оцінити рівень знань студентів, зводять до мінімуму суб'єктивізм викладача; вимагають від студента постійної систематичної роботи протягом всього семестру, стимулюють планомірну ритмічну роботу студента; розвивають мотивацію до учіння за рахунок прагнення відповідати високому рейтингу (набрати якомога більше балів); сприяють своєчасному і творчому виконанню завдань, досягненню успішних результатів навчання, сформованості міцної системи знань; сприяють становленню адекватних, прозорих стосунків між студентом та викладачем за рахунок дотримання обумовлених завчасно правил даної системи оцінювання.

Введення КМСОНП сприяє переходу від колективної до індивідуальної форми навчання, що передбачає особисту участь кожного студента у формуванні освітньої траєкторії (складання власного індивідуального плану на кожний навчальний рік, можливість вибору дисциплін), стимулювання регулярної і результативної самостійної роботи.

Індивідуальна робота студентів є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для найбільш повної реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу та творчу діяльність. Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом найбільш кваліфікованих викладачів з одним або кількома студентами в поза аудиторний час, за розкладом, складеним кафедрою і затвердженим деканом факультету [4]. Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовані переважно на поглиблене вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, на старших курсах вони мають науково-дослідний характер. До індивідуальних занять відносять консультації, тестування, індивідуальне навчальне заняття. Індивідуальною формою роботи студента може бути розробка конспекту з певної теми дисципліни, складання анотацій опрацьованої навчальної та наукової літератури, написання курсової, дипломної роботи. Створення умов повної реалізації індивідуальної траєкторії навчання студента потребує реорганізації навчального процесу: створення умов для вибору студентом предметів і курсів, модульної організації процесу та освітніх програм, створення умов для самостійної

роботи студентів, нових підходів до складання розкладу занять, відмова від формування постійних навчальних груп студентів тощо.

КМСОНП передбачає збільшення питомої ваги самостійної роботи студентів, яка є однією з провідних складових засобів формування професійної компетентності студента. Важливим аспектом організації самостійної роботи студентів є розробка комплексу методичного забезпечення навчального процесу. До такого комплексу слід віднести тексти лекцій, навчальні та методичні посібники, лабораторні практикуми, банки завдань і задач, сформульовані на основі реальних даних, банк розрахункових, моделюючих, тренажерних програм та програм для самоконтролю, автоматизовані навчальні та контролюючі системи, інформаційні бази дисциплін тощо. Це дозволить організувати самостійну роботу студентів, за якої він буде рівноправним учасником навчального процесу.

Основним завданням вищої освіти є формування творчої особистості спеціаліста, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, здатного формулювати проблему, аналізувати шляхи її розв'язання, знаходити оптимальний результат і уміти довести його правильність. Це передбачає орієнтацію на використання активних методів навчання, спрямованих на опанування студентами знань, умінь і навичок, розвитку творчих здібностей студентів, перехід від групової до індивідуалізованої форми навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості.

Робота щодо удосконалення планування та організації навчального процесу на основі кредитно-модульної системи, упровадження нових систем оцінки всіх видів діяльності студента, збільшення долі самостійної роботи студента, забезпечення свободи кафедр ВНЗ у формуванні освітніх програм, розширення індивідуалізації підготовки студента за обраною спеціальністю сприяє не тільки формуванню високого рівня професійної компетентності, але й підвищенню якості вищої освіти в цілому, а також інтеграції освіти в загальноєвропейський освітній простір.

Висновки. КМСОНП ми розглядаємо як єдину систему оцінки навчальної трудомісткості, яка дозволяє вибудовувати освітній процес сучасного ВНЗ, орієнтованого на підвищення самоосвіти і творчого засвоєння знань студентами на основі індивідуалізації, вибору освітньої траєкторії в рамках регламентації навчального процесу і врахування обсягу знань у вигляді залікових одиниць (кредитів), які є кількісним показником, що присвоюється окремому навчальному

курсу, враховуючи час, витрачений на вивчення курсу, його складність, професійну значущість, тощо.

Нами виявлено, що КМСОНП має значний педагогічний потенціал щодо формування професійної компетентності студента і закономірно виступає одним з основних засобів формування даної якості особистості. Педагогічний потенціал КМСОНП щодо формування професійної компетентності ми вбачаємо у сукупності ресурсів (організаційно-управлінських, нормативно-методичних, інформаційних, педагогічних) і можливостей. Педагогічним ресурсом є готовність викладачів до формування професійної компетентності в умовах реалізації кредитно-модульної системи організації навчання. Серед педагогічних можливостей виділено підвищення мотивації студента до успішного навчання, організація індивідуально-орієнтованого навчального процесу (за рахунок модульної технології навчання, накопичувальної системи кредитів, бально-рейтингової системи оцінювання знань, індивідуальних форм навчання, спеціальним способом організованої самостійної роботи студентів), формування стійких знань і умінь в предметних областях його професійної діяльності.

Література

1. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – с.23-30.
2. Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації: матеріали науково-практичного семінару 21–23 листопада 2003 р., м. Львів [Електронний ресурс]: / Міністерство освіти і науки України; Національний університет "Львівська політехніка". – Львів, 2003. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/r_coll.doc 11.10.2004.
3. Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах: Лист МОН № 1/9-119 від 26.02.10 року.
4. Наказ М-ва освіти і науки України від 23 січня 2004 р. № 48 ["Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців"].